

Kováts ezredes emlékének ápolása

1974

Irtta: VASVÁRY ÖDÖN

*(Amerikai Magyar Világ, Cleveland,
1974 Dec. 29.)*

Az Egyesült Államok kétszáz éves fennállásának jubileumi ünnepe gyorsan közeledik. Maga a jubileum még csak két év múlva lesz, de azoknak az eseményeknek emléke, amelyek megelőzték a függetlenség kimondását és megvalósulását, máris előre veti árnyékát. Az ország minden részében készülődnek a nagy eseményre. A nemzetiségi és faji kisebbségek közöttük a magyarok is.

Vasváry Ödön

A mi számunkra a jubileumot az teszi emlékeztetessé, mert a függetlenségi háboruban magyar vér is folyt. Kováts Mihály ezredes, a hajdani jász-kun huszár, aki előbb nagy érdemeket szerzett az amerikai hadsereg könnyű lovasságának kiképzésében, életét adta az amerikai függetlenségért. Ennek a magyar hősnak most van 250. esztendőös születési évfordulója. Emlékének ápolása érdekében többirányú munka folyik. Egyik az, hogy az ország parlamentjében, a kongresszusban, szenátorok és képviselők beszédei és felszólalásai által érdeklődést ébresztenek az ismeretlen magyar hős iránt, a másik: komoly, tudományos munka abban az irányban, hogy amit lehet, megtaláljunk életének részletei felől.

Az első módszer, a politikusok szivességének igénybevétele nem nehéz. A legtöbb politikus szívesen veszi, ha új és érdekes témákról van alkalma beszélni a kongresszusban. Kováts ezredes esetében a politikusok természetesen nem maguk járnak utána a téma részleteinek, hanem beszédeiket készen kapják. Ennek a módszernek hiányossága az, hogy a kongresszusi beszédek jóformán csak azt ismétlik, ami amúgy is régen ismeretes; újat mondani ugyanis, tudományos és nem könnyű előzetes kutató munka nélkül, lehetetlenség.

5-BELI

A másik módszer pontosan ezt a nehezebb részét végzi el a felvilágosító munkának. Könyvtári és levéltári kutatással igyekeznek megtalálni mindent, ami a hőse vonatkozik. És hogy ez a munka valóban nem könnyű, azt csak azok tudják, akik végzik. A Kováts kutatásnak természetesen megvan a maga külön története. A hőst, magyar neve révén, Pivány Jenő fedezte fel, aki elsőnek dolgozta fel az amerikai magyarság történetének egyes részleteit. Utána Kende Géza irt Kovácsról, aki azonban csak Pivány adatait ismételte, de maga semmiféle kutatást sem végzett. Utána Vasváry Ödön kezdett könyvtári és levéltári kutatómunkát, aki ennek eredményeit évtizedekkel ezelőtt számos cikkben írta meg, sok új és nagyon fontos adatot sorakoztatva fel. Magyarországon egyetlen kutatója akadt a hőseknek: Póka Pivny Aladár szabaldalmi bíró személyében, aki valóban nagy érdemeket szerzett különösen Kováts németföldi katonáskodásának felkutatásával.

Legyen szabad ez alkalommal beszélni arról a munkáról, amelyet én magam végeztem. Ennek legfontosabb eredménye annak a latin nyelvű levélnek megtalálása volt, amelyet a hős franklin Benjáminhoz irt 1777 januárjában, a franciaországi Bordeaux kikötővárosból. Erről a levélről senki sem tudott addig. A levél két szempontból fontos: egyik az, hogy abban kifejezetten magyarnak mondja magát (a lengyelek ugyanis, azért, mert a lengyel Pulaski gróf szabadcsapatának tisztje volt, lengyelnek mondták), a másik, mert ebben a levélben írta le most már halhatatlanná vált jeligéjét: „Fidelissimus ad mortem”. Annak idején, a megtalálás után, én voltam az, aki ezt a pár latin szót ajánlottam az amerikai magyarság vezérszólamának s amit azóta számtalanszor ismétel-

tek is.

Én irtam meg elsőnek a charlestoni kirohanás részletes történetét, amelyben Kováts hősi halált halt. Én irtam meg, először és egyedül eddig magyarul az egg harbori, N.J. vérengzés hosszú történetét, amely majdnem véget vetett a Pulaski Légió életének. Én irtam meg a Pulaski Légió zászlajának történetét és a cikket arról, hogy valószínűleg ki ölte meg Kováts Mihályt.

Kovátsnak több, addig ismeretlen levelét sikerült megtalálnom, amikről cikkeket is irtam. Póka-Plyny Aladárral sűrű levelezést folytattam, közölve egymással az újonnan talált fontos adatokat, de Pivány Jenővel is, aki nem sokkal azután az ostrom alatt halt meg Budapesten. Évtizedeken át gyűjtöttem az adatokat, amelyek most hét vastkos kötetben állnak rendelkezésemre. Nagy örömmelre sikerült egy Kováts kézírást is megvásárolnom, ami, azt hiszem, az egyetlen magántulajdonban levő Kováts kézirat.

Az utóbbi években dr. Bakó Elemér, a washingtoni Library of Congress könyvtárosa állt Kováts ezredes életének tudományos kutatói közé, nagy mennyiségű újabb részletet tárva fel. Dr. Bakó írta a szenátorok és képviselők kongresszusi beszédeinek jó részét, sőt talán valamennyit, legutóbb pedig ő volt az, aki az egyetlen komoly és valóban figyelemre méltó hosszú tanulmányt írta Kovátsról, „Most faithful unto death” címmel a „The American Bicentennial” című folyóirat 1974. július-augusztus számában, közölve Pulaski valódi és Kováts képzelt arcképét, egy németországi primitív rajzzal és a „Fidelissimus” mondás eredeti kézírásával együtt.

A Vasváry és Bakó gyűjtemények alapján most készül a magyar hős angolnyelvű életrajza, amely a jövő év folyamán fog megjelenni. Kováts életének tudományos feldolgozása e két, a maguk nemében páratlanul álló gyűjtemény nélkül aligha volna lehetséges. Reméljük, hogy a készülő munka fontos és méltó hozzájárulás lesz az amerikai magyarság történetéhez.